

484
Namn: **FRISK, Albert Gustaf Adolf** Grad: **Furir-irreg.**

Bostad: **Staga berg, Eldsund** Socken: **Strängnäs, stad**

Född: **1874 7/1** Tjänstgjort vid: **I 10** reg:te **5** komp. med n:r **628**

Kom i tjänst: **1894 6/2** Erhöll avsked: **1941 1/2** Tjänstear: **46 11/12**

Tjänsten ådragen skada:

Erhöll svärdsmedalj:

Underhåll åtnjutes från: **1941 1/2** Underhållsbrevets dag: **1941 28/1**

Underhållsbelopp

enl. underhållsbrev		efter uppflyttning den / 19	
Pension	Korprals ell. vicekorprals tillägg	Pension	Korprals ell. vicekorprals tillägg
	250 --		

Anteckningar:

Sad den 4/1 1946

HOTAS TORPET AV RIVNING?

Rolf Persson vid det gamla soldattorpet på Fogdö som nu lär hotas av rivning.

Centerpartisten Rolf Persson, Solå på Fogdö utanför Strängnäs är orolig i dag.

nar Rolf Persson.

Svar får Rolf Persson för-

hoppningsvis vid nästa fullmäktigesammanträde.

På Fogdö går rykten om att det gamla Ingjaldstorpet, även kallat Erisktorpet och Husby soldattorp, hotas av rivning.

Overbefälhavaren har anbefallt om rivning av alla byggnader som inte används för militära ändamål. Allt för att minska militärens redan mycket dryga utgifter. Och eftersom Ingjaldstorpet råkar höra till P 10/Fo 43 egendom så är det troligt att ryktena talar sant.

— Och det vore förskräckligt, menar Rolf Persson.

Rolf Persson har nu frågat kulturnämnden rent ut om de hört talas om militärernas planer. Om så är fallet så skulle Rolf Persson gärna vilja veta om kulturnämnden ämnar hindra försvaret i dess uppsåt.

— En av de viktigaste uppgifterna inom det kommunala kulturarbetet är bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, föremål och traditioner. Det är nödvändigt att med till buds stående medel gripa in, när risk uppträder för raserande av sådant som kan belysa en gångens tids levnads- och samhällsförhållanden, me-

Kapten om Ingjaldstorpet:

Har aldrig klassats som minnesmärke!

– Ingjaldstorpet finns med i en rivningsplan som så småningom ska fullföljas. Men här någon intresse av att huset ska bevaras, så bör man ta kontakt med regementet. Jag ska gå igenom handlingarna och är det så att huset är av den arten att det finns motiv för bevarande och samtidigt någon ställer upp och tar kostnaderna, så har vi na-

turligtvis ingenting emot det. Men på de grunder som just nu finns betraktar jag Ingjaldstorpet som ett av flera rivningsobjekt.

Det säger kapten Sven-Olof Svensson, chef för fortifikationseenheten vid P 10/Fo 43, apropå den interpellation som Rolf Persson (c) vid måndagens sammanträde med kommunfullmäktige, ställde till kultur-nämndens ordförande Sten Diurlin.

Rolf Persson frågade om kulturnämnden var medveten om rivningsplanerna och i så fall vad man gjort eller tänker göra för att påverka de militära myndigheterna i annan riktning.

Kapten Svensson säger till ST:

Ej minnesmärke

– Är det så självklart att torpet är ett kulturminne. Mig veterligt har det aldrig klassats som minnesmärke.

– Konkret ligger det till så här. Överbefälhavaren har för att sänka kostnaderna för lösvaret anbefallt rivning av alla byggnader som inte är av den art att de direkt används för militära ändamål.

– Ingjaldstorpet har varit uthyrt som sommarstuga tills för

några månader sedan, då hyresgästen flyttade från Strängnäs.

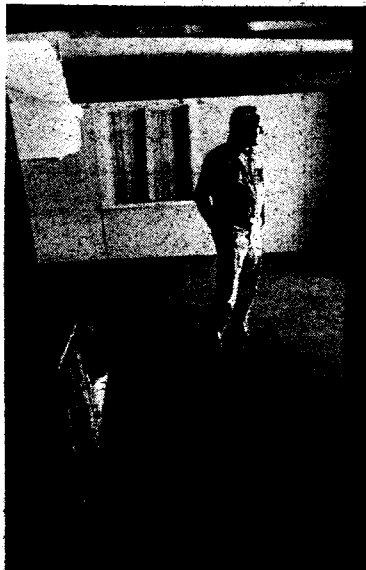
– Enligt mitt bedömande är torpet i så dåligt skick, att det krävs en hel del pengar för att sätta huset istånd.

– Men finns det någon som menar att det här torpet är ett kulturminnesmärke så får vi i första hand gå till läns- och riksantikvarierarna och diskutera ärendet.

– Jag följer bestämmelserna, nämligen att de byggnader som inte används för militärt ändamål i princip ska rivas.

Enligt de planer som finns ska bl.a. Ingjaldstorpet i första hand säljas för "rivning på rot" främ på värkanten.

Men på regementet är man alltså beredd att ta upp en diskussion om torpets framtid.

Köket var det klart största rummet i soldattorpet. Här där stora barnaskaror tidigare trängts, hoppas Hans Andersson och de andra i Vårfruberga hemvärnsgrupp kunna hålla lektioner och kanske en del mindre samkväm.

– Eftersom det är ett kulturhistoriskt hus vill vi att det ska var vid det gamla och vi kommer inte att släppa det ifrån oss. Arne Eriksson, hemvärnsadjutant i Vårfruberga intygar att han och hela hemvärnsgruppen, som sedan ett år hyr det gamla soldattorpet Frisktorpet i Husby, kommer att rusta och sköta torpet omsorgsfullt. Därmed ser det också ut som om soldattorp 628 Husby, med 300-åriga anor slipper skatta åt förgängelsen.

Arne Eriksson som är lantbrukare och hemvärnsman på Fogdö har en litet speciell relation till Frisktorpet.

Hans farfar var den siste rotehållaren. Och därmed också den lantbrukare som höll den siste indelte soldaten Albert Gustav Adolf Frisk med säd, hälm, dragdjur och allt annat som upptogs i rotekontraktet.

– Jag kommer ihåg hur jag som grabb körde upp till Frisks med ved mitt i vintern, berättar Arne Eriksson.

Han har också barndomsminnen från kaffedrickning på "tant Amandas" trapp. Aman-

da var hustru till soldat Frisk som 1941 lämnade soldattorpet och därmed gjorde slut på en epok som började 1682 när indelningsverket inrättades.

För ett och ett halvt år sedan vandaliserades torpet. Taktegellet krossades och fönstren slogs ut. Luckan till den gamla järnspisen slängdes ut i trädgården.

På P 10 funderade man över om det inte var bäst att göra sig av med torpet. Riva det och slippa ifrån kostnader och bekymmer.

Det var i det sammanhanget Arne Eriksson på nytt fick upp

Frisktorpet är i goda händer

intresset för torpet.

Han fick hemvärnsgruppen i Vårfruberga att vända sig till P 10 med en förfrågan om man inte kunde få hyra det gamla soldattorpet för en symbolisk penning.

Jag tyckte det var hemskt om det skulle rivas, säger Arne Eriksson. Och eftersom vi inte hade någonstans att hålla till föddes planerna på att ha det som en mindre hemvärnsgård.

På P 10 tyckte man att idén var bra. För 25 krnoor om året fick hemvärdet hyra. I första hand till sista juli 1986. Mot att man rustade upp torpet.

■ Tak och fönster

Direkt efter övertagandet

förra hösten lades nytt taktegel. En nödvändighet inför höst och vinter. Därefter har det dessvärre blivit lite si och så med den planerade upprustningen. Ofta har det varit svårt att få ihop folk.

– Men vi har tänkt sköta det så det inte förfaller, lovar Arne Eriksson.

Inför hösten jagar man nu gamla fönster som ska passa in i stilen. också en del virke ska hemvärnsgruppen nu försöka få tag på för att kunna göra vissa reparationer.

Framöver hoppas man kunna ha torpet bland annat för vissa mindre kurser.

I över 300 år var soldattorpet 628 i Husby, som är den officiella beteckningen på "Frisktorpet" boplats för indelta soldater. Den sista av dem, Albert Gustav Adolf Frisk bodde här ända till 1941, fyra årtionden efter det indelningsverket avskaffats. Tack vare fanjunkare Evert Wahlberg på P10 som forskat i torpets historia vet vi nu också vilka som bebott torpet genom århundradena.

Alldeles intill Ingjaldshögen på Fogdö ligger Frisktorpet. På historisk mark och med en alldeles egen historia värd att berätta.

Här har genom åren 11 indelta soldater bott. En liten kammar på fem-sex kvadratmeter och ett - visserligen större kök var hem för ibland ganska stora familjer.

Amanda Frisk, hustru till den siste indelta soldaten på torpet, födde här 17 barn.

■ I 47 år

Albert Gustav Adolf Frisk, som torpet numera har namn efter föddes i Kolbäck 1874. Efter en kort tid som dräng anställdes han som indelt soldat i februari 1894.

Och vid det lilla torpet stannade han långt efter det indelningsverket - avskaffades 1901. Först fyra årtionden senare flyttade han.

I soldat Frisks rotekontrakt, som finns bevarat, kan man läsa att rotehållarna årligen skulle ge honom 3,3 hektoliter vardera av råg och korn, 850 kilo hö och lika mycket halm.

I vedbrand som det står i kontraktet fick han 8,5 kubikmeter ved.

Dessutom höll de två rotehållarna med bete för en ko, två kvarnskjutsar och dragare i den utsträckning som soldattorpet behövde. Också en del pengar ingick i roten.

Ibland vid vissa övningar fick också Frisk hjälp av rotebönderna.

Soldat Frisk var den siste soldaten på torpet.

Vem den förste var är dock mera osäkert. Fanjunkare Evert Wahlberg har namnen på två indelta soldater vid de två rotar som fanns i Husby.

I generalmönsterrullen från 1686 nämns en Eric Olsson och en Jacob Nilsson som soldater på de bägge rotarna.

■ Försvann i krig

En av dem bodde på 627, den andra på 628. Troligt är också att de bägge omkom vid Poltava 1709.

Samma år trädde en Anders Friskopp från Vansö in som rotesoldat på 628:an.

År 1715 noteras i rullorna att han är "död eller fången".

De första indelta soldaterna gick således en ond, bråd död till mötes. Sveriges krigande i ytterligare närmare 100 år kan också avläsas i rotehistorien.

Nästföljande, en Olof Olsson utnämndes dock redan efter ett par år till furir och följdes av Anders Bengtsson, som tog sig tillnamnet Friskopp även han.

Efter kort tid avled emellertid denne och Olof Olsson, som återtog soldatnamnet Friskopp kom tillbaka. Han sårades i slaget vid Södra Ståket 1719, men klarade sig och stannade på roten till sin död 1740.

■ Pommerska krigen

Samma år tillträder en Anders Husberg som senare deltog i såväl finska som pommerska krigen. För vilket han 1774 fick avsked med dubbelt underhåll.

Jacob Husberg som kom där efter dog 1790. Troligen av sviter från finska kriget.

Året därpå var det dags för en ny rotesoldat med tillnamnet Husberg. Denne, Eric Husberg deltog bland annat i bygandet av Haga slott innan han 1805 gick ut i Napoleonkriget. 1807 var han sjuk i inkvartering i Tyskland, men sedan försvinner spåren.

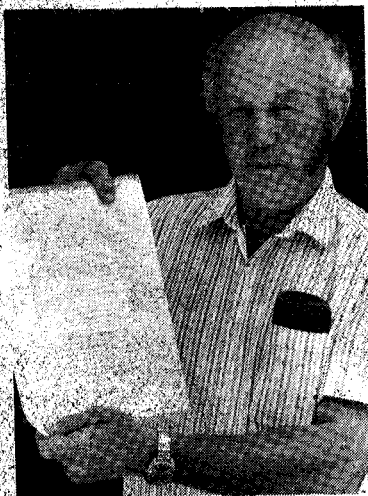
Om hans efterträdare Hans Qvarnström är inte mycket känt. Han begärde avsked 1830 eftersom han var ofärdig i en arm.

Eftersom Svrigen nu slutat kriga var det också genom avsked de två sista soldaterna på roten innan "Friskens", Lars Larsson och Fredrik Otto Lagergren, slutade.

Den förstnämnda efter 42 års tjänst. Den senare på grund av befördran till korpral.

Att vara indelt soldat var inte längre frågan om att gå ut i de stora krigen.

Den siste på soldattorp 628, soldat Frisk var också den som bebodde torpet längst.

Arne Eriksson visar den siste rotesoldaten Frisks rotekontrakt från 1894. Rotesoldaterna och bönderna som höll roten umgicks ofta. Arne Eriksson var många gånger som barn och "fikade" hos "Friskens".

Kontrakt

emellan Rotehållarne för Roten N:o 628 Husby vid Strengnäs Kompani af N:o 10 Kongl Södermanlands Regemente och Drängen Albert Gustaf Adolf Wahlström om han till Soldat för samma Rote antages:

- 1:o I handpenning betalar Roten genast efter antagandet Tjugofem Kronor.
- 2:o I lega lemnar Roten Sjuttiofem Kronor, hvilka till Soldaten utbetalas den 1 Nov 1894.
- 3:o Soldattorpet, med all af ålder dertill hörande jord, öfverlemnas till Soldaten att tillträda å tid som af författningarne bestämmes.
- 4:o I hemkall lemnar Roten, årligen före Tomae-dag, i fullkomligt ren och strid säd, spannmål, bestående af 3,3 hektolit Råg, 3,3 hektolit Korn samt till utfodring af Soldatens kreatur 850 kg godt och välbärgadt Hö samt 850 kg Råghalm.
- 5:o I vedbrand lemnar Roten årligen 8,50 km ved, Stubbar och Ris efter utsyning, samt till underhåll af de vid Soldattorpet varande gärdesgårdar Gårdsfång efter behof, varande Soldaten skyldig att sjelf upphugga det utsynade, till hvilket hemforsling Roten lemnar dragare. All utsyning lemnas för det kommande året. Veden levereras årligen i Januari Månad.
- 6:o Soldaten erhåller å Rotens mark, i närheten af Soldattorpet, bete årligen för En ko.
- 7:o 2 st Qvarnskjutssar med enbet lemnas årligen efter tillsägelse.
- 8:o Årliga lönen lemnas enligt författningarne, men inberäknas i Rotens här nedan åtagne Sparbanksinsättning.
- 9:o Erforderliga dragare till torpets skötsel lemnas af Roten, men då Soldaten är kommenderad skall torpet ordentligt skötas af Roten, utan omkostnad för Soldaten.
- 10:o Roten afsäger sig rättigheten att af Soldaten fordra ersättning för Mötespassivolancen, om den skulle komma att framdeles utgå.
- 11:o Roten förbinder sig att hvarje år, före den 1 Februari, så länge Soldaten tjenar, till Kompani-Chefen öfverlemna Fem Kronor, för att i Soldatens Postsparbanksbok insättas och få dessa medel ej af Soldaten före afskedet uttagas.
- 12:o Skulle Soldaten för vanfrejd eller på annat sätt, genom eget förvållande ur Regementets rullor afföras, förbehåller sig Roten att af Soldaten utkräfvat ersättning för utbetald lega, beräknadt för den tid som brister i uppnådda 25 tjensteår äfvensom att återfå de af Roten i Postsparbanken insatte medel.

Strengnäs den 20 Januari 1894

Christian Eriksson

C.W.Larsson

Rotehållare

Hufvudrotehållare

Med förestående Kontrakt förklarar jag mig till alla delar nöjd och förbinder mig att, emot deruti föreskrifne villkor, tjena som Soldat för ofvannämnde Rote och medgifver jag att min Kompani-Chef af mina lönedel årligen insätter 14 Kronor i Postsparbank, allt i öfverensstämmelse med Kongl Kungörelsen af den 9 November 1871 och erkänner jag mig, vid uppvisandet för Kompani-Chefen, hafva blifvit under rättad om villkoren för underhåll af de s k småpersedlarne och sättet för Kronotunnelösens utbekommande. Som ofvan / Albet Gustaf Adolf Wahlström.
På en gång närvarande vittnen: J.M.Sandell. W.Swinhufvud

Att min son Albert Gustaf Adolf Walström
säger min tillåtelse att söka inträde till Krigsskolan
vid Kungl Södermanlands Regemente betygas

Tacktorp den 21 januari 1894

Fryska
Donata Adolffina Walström

Bewittnas

P. Pettersson

G. Beckman

Att *Prängen Albert Gustaf Adolf Wahlström*

från *Solö N: 3* af nedanskrifna församling, är född
den *7 Januari* 18*74* (*sjuttiofyra*) i *Nollbäcks* församling
af *Westerås* län och döpt, äger *godkänt* kristendoms-kunskap, har
inom svenska kyrkan begått H. H. nattvard och är därtill fortfarande oförhindrad samt åtnjuter
medborgerligt förtroende,

varder härmed på begäran intygadt *för antagning till Soldat.*

Fogdén af *Sydröping* län i Pastors-Expeditionen
den *22 Januari* 189*4* (*nittio fyra*).
Pag. *N:o* i Husf.-bok. *C. W. Liljequist*
P. K.

REKRYTERINGS-RULLA

för *Strängnäs*

Kompani af Kongl. Södermanlands Regemente vid rekryteringsmötet i *Nyköpings* den *11 April 1894*

År	Rotchällets Namn	Tiden till vilken utskott	Den uppvisade karlens			Förut varit anställd	Gift eller ogift	I Årstjenst			Antagen af Inneham	Anteckningar	
			Namn, yrke m. m.	Födelse-tid	Födelseort			Längd i meter	Reviserat försäkrade mån	Reviserat försäkrade mån		Reviserat försäkrade mån	Vid senaste rekryteringsförrättningen
628	<i>Kurby</i>	<i>17/1874</i>	<i>Herr Gustaf Adolf Först. Strängnäs Königshuset tillhölls Ström</i>	<i>7/1874</i>	<i>Nöbbeby Södermanlands Län</i>	<i>1,72</i>	—	<i>ajifs</i>	—	—	<i>20/94</i>	<i>9294</i>	
695	<i>Ålstaorp</i>	<i>3/3 1873</i>	<i>Carl Gustaf Bergman Strängnäs försäkrings Läkare</i>	<i>5/3 1874</i>	<i>Lånna Run Södermanlands Län</i>	<i>1,71</i>	—	<i>ajifs</i>	—	—	<i>9/294</i>	<i>9294</i>	

Strängnäs den 2 Februari 1894
W. Winman
Kompani Chef.

*Antages under förbehåll af Kongl. Majts
Befallningshafvandes stadfästelse.
W. Winman
Regement Chef.
Rekryteringsaktens fastslått i Nyköpings
i Landshövdingens den 11 April 1894.*

Sålunda beslutadt:

Cato Prinsten

Landshövding.

Regements Chef.

Gustaf von der Man

Siste soldaten på Ingjaldstorpet hette Albert Frisk och han var gift med Amanda och hade med henne inte mindre än 17 barn. Så nog gjorde han skäl för sitt soldatnamn. Enligt Amanda var det bara 16 och 1/2 barn - för ett av dem var krympling.

Kring Amanda gick många historier. En del lämpar sig inte för tryck. En del var kanske ej heller sanna. Kneigt hade hon på torpet med alla sina barn och något stöd i sin man hade hon inte - hon fick ensam klara av hemmet. "Friskan var bara hemma ibland och gjorde nya barn", sa man.

Amanda blev manhaftig och frispråkig och var inte alltid så noga med vad hon sade. Som exempel på detta kan följande händelse tjäna. Prosten Ek, nyutnämnd i församlingen, ville bekanta sig med sitt folk och hade bestämt sig för att besöka alla hem, så även Friskens torp. Strax före hans ankomst hade ungarna knackat på dörren, och på Amandas "stig in", sprang de skrattande därifrån. Då prästen knackade på, trodde Amanda att ungarna var framme igen, och ropade "stå för fan kvar!" Prästen blev väl något konfunderad men öppnade dörren och steg in. Amanda fick se honom och utropade "Kors i helvete, var det prästfan".

Amanda hade också svårt med vissa ord. En gång exploderade karbidlyktan för henne och hon berättade att "det explosiderade". Uttrycket blev bevingat och användes vid behov. "Det explosiderade, sa Friskan".

Det hände sig en gång i Vansö handel. Ganska många kunder, däribland en ganska närsynt gumma från bygden. Utanför butikens fönster stannar en taxi och Amanda Frisk kryper ur den baklänges. Vinden tar tag i Amandas kjol och lyfter upp den över ryggen varvid hennes runda, vita och helt bara skinkor blottställes inför affärsfönstrets åskådare, varvid den närsynta gumman utbrister "Är det inte prosten Ek som kommer?" Hon rättades omedelbart av en annan kund, som fräste till "Det ser du väl att det är friskens Amanda!" Till historien hör att prosten Ek vid tidpunkten för denna händelse var ganska tunnhårig.